

Prefață

Un caleidoscop de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

Când Hitler a luat cocaină și Lenin și-a pierdut creierul, volum semnat de jurnalistul și scriitorul britanic Giles Milton, împletește, în chintesențe accesibile și surprinzător de tonice, crâmpie de viață de la cumpăna veacurilor al XIX-lea și al XX-lea. Sunt scene memorabile – cele mai multe desprinse din tumultul Marelui Război, care a pulverizat Europa în milioane de destine frânte sau nenorocite (doar pentru a-i recompune altfel periferiile, granițele, teritoriile, ambițiile și orgoliile) – ale căror personaje, în mare parte necunoscute celei mai mari părți a publicului românesc, trăiesc și mor sub imperiul unor aventuri cu adevărat senzaționale.

O femeie-soldat în tranșeele morții

Pregătiți-vă așadar să faceți cunoștință cu englezoaica Dorothy Lawrence, singura femeie (recunoscută) care, în 1914, a ajuns în linia întâi, pe Frontul de Vest, în timpul Primului Război Mondial. Sprijinită de câțiva ofițeri britanici pe care i-a cunoscut la Paris, tânăra, care dorea cu orice preț să privească moartea în față, s-o înfrunte și s-o învingă, s-a înrolat

sub numele de Denis Smith, a participat la sute de misiuni ale geniștilor însărcinați să sape tuneluri și să arunce în aer pozițiile germane, pentru a ceda fizic în cele din urmă, răpusă de mizeria din tranșee, de hrana insuficientă și de apa contaminată.

Când s-a predat autorităților militare, dezvăluindu-și identitatea, Dorothy a fost considerată spioană. Interogată săptămâni în șir, curajoasa englezoaică i-a convins pe anchetatori că nu minte. A fost trimisă acasă, cu ordinul strict să nu scrie niciodată despre cele întâmplate. Femeia n-a ținut cont de această interdicție și, în 1919, vedea lumina tiparului volumul autobiografic intitulat *Sapper Dorothy Lawrence: The Only English Woman Soldier*, cenzurat masiv de Ministerul britanic de Război. Dorothy n-a fost crezută de nimeni la vremea respectivă, în ciuda faptului că odiseea ei pe front fusese la fel de reală ca prima conflagrație mondială.

Călăul-șef și doctorul român care a trimis la moarte 300 de oameni deodată

O altă legendă desprinsă din absurdele încleștări omenești îl are ca personaj principal pe Albert Pierrepoint, cel mai experimentat călău din Marea Britanie (1905–1992) – a executat în carieră între 435 și 600 de persoane. În 1974, și-a publicat memoriile sub titlul *Executioner: Pierrepoint*. Viața lui a fost inclusă în câteva opere de ficțiune, inclusiv filme, cel mai recent datând din 2006. Călău din tată-n fiu, Pierrepoint era apreciat pentru eficiența și metodele inovatoare, fiind capabil să spânzure doi oameni în același timp, legându-i cu precizie unul de altul.

Astfel, nimeni nu a fost surprins când, în decembrie 1945, i s-a cerut să trimită pe lumea cealaltă mai mulți acuzați condamnați pentru crime de război. A devenit celebru după executarea

lotului supranumit „Bestiile de la Belsen”, un grup alcătuit din treisprezece persoane, zece bărbați și trei femei, printre care se număra și o lăptăreasă blondă de doar 21 de ani. Albert i-a omorât pe toți fără să clipească, convins și mulțumit că-și face datoria. Grea datorie!

În legătură cu acest episod pe cât de interesant, pe atât de terifiant, trebuie remarcat faptul că, printre cei spânzurați de Pierrepont, s-a numărat și un român, dr. Fritz Klein, acuzat de a fi trimis la camera de gazare și câte 300 de evrei deodată! Dar cum a ajuns el în armata germană?

Doctorul Klein se născuse la 24 noiembrie 1888, la Fekete-halom, în Imperiul Austro-Ungar, astăzi Codlea, județul Brașov. Studiase medicina la Budapesta, își făcuse stagiul militar în România și profesase ca medic în Transilvania. În 1939, fusese recrutat în armata română și luptase pe Frontul de Est. În mai 1943 însă, mareșalul Ion Antonescu, la cererea lui Hitler, i-a eliberat pe toți soldații de etnie germană din armata română. Astfel, Klein a ajuns să facă parte din Waffen-SS. Înainte de Bergen-Belsen, unde a ajuns în ianuarie 1945, Klein a fost medic la Auschwitz-Birkenau și la Neuengamme.

Venus Hotentotă și pigmeul Ota Benga

Altoite pe tulpina viguroasă a poveștilor cu personaje celebre, gen Hitler, Lenin sau Rasputin, astfel de istorioare, mai puțin știute, fac, de fapt, deliciul lecturii. Nu poți rămâne indiferent la dereglările morale de la sfârșitul secolului al XIX-lea, când Europa Occidentală – a cărei elită ținea (încă) în mână biciul cu care mâna carul lumii – și noua putere mondială, Statele Unite ale Americii, se minunau, într-un mod cu totul de neînțeles, în fața formelor unei femei de culoare din Africa de

Sud, poreclită Venus Hotentotă și expusă (a se citi exploatată) în public. Aceeași atitudine surprinzătoare au avut-o occidentalii în fața unui pigmeu adus la New York din Congo Belgian în schimbul unei livre de sare și al unui cupon de pânză. Ota Benga, cum se numea acesta, era ținut în cușca maimuțelor de la Grădina Zoologică din Bronx pentru ca „albi” să se distreze privindu-l, insensibili la suferințele unui omuleț care a avut, până la urmă, demnitatea să se sinucidă.

Este, în aceste secvențe tulburătoare, în ciuda tonului când ironic, când jucăuș, o încărcătură emoțională sufocantă, cu toate tușele, apăsate sau line, prinse într-un portret deloc flautant al omului-stăpân al acelor vremuri. Mai este, dacă vreți, și o lecție de istorie spusă altfel, pe care n-o s-o învățăm niciodată la școală.

Izbânzile și trădările omului în fața omului

Să mai spunem însă că lucrarea de față glisează, în siajul pasiunii autorului pentru călătorii, de-a lungul și de-a latul Globului, depunând mărturie despre nemaipomenite întâmplări. Povestea „doamnei Robinson Crusoe”, în fapt, o tânără eschimosă (Ada Blackjack) care a acceptat (în schimbul unor bani cu care avea să încerce să-și vindece fiul de tuberculoză) să participe la o tentativă de colonizare, alături de alți patru temerari, a asprei Insule Vranghel, este fascinantă în acest sens. Și nu doar pentru adrenalina pură care dinamitează frântura de viață dusă la extrem, ci, mai ales, pentru caracterele, izbânzile, trădările și înfrângerile omului în fața omului conturate de narator.

Mărturiile strânse în acest volum de Giles Milton au darul de a te ține cu sufletul la gură doar atât timp cât îți ții ochii fixați în fuga literelor pe pagini. Când cartea scapă strânsorii

palmelor, pusă deoparte, cu fața în jos, devine gravă, aproape tragică. Cum altfel se poate explica delirul soldatului japonez Hiroo Onada, care, la 29 de ani de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, lupta încă în jungla filipineză, purtând propria luptă cu civilii, fără să știe (și să creadă) că acesta se încheiase de atâta amar de vreme? Sau cum am putea înțelege nedumerirea colosală a pilotului kamikaze Shigeyoshi Hama-zono, care, în primăvara anului 1945, ratează două misiuni consecutive, trăind, apoi, cu stigmatul că nu și-a dat viața pentru împărat? Dar destinul lui Tsutomu Yamaguchi, inginerul care a supraviețuit bombelor nucleare aruncate de americani peste Hiroshima și Nagasaki?

Relatările lui Milton – în esență un caleidoscop de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea – multe concretizate în semne de întrebare sortite să ne suscite curiozitatea („a avut Hitler un copil din flori născut în Anglia?” sau „de ce au tăiat sovieticii creierul lui Lenin în 30 000 de bucățele?”), nasc, la rândul lor, mirări esențiale pentru umanitate. Vă invit să le descoperiți printre rândurile care urmează. Cu mențiunea că n-ar strica să reflectăm, la sfârșit, asupra unei chestiuni niciodată epuizate: este mai bun omul zilelor noastre decât omul de acum o sută de ani? Suntem noi mai buni?

FLORIAN SAIU

Capitolul 4

Doamne deghizate

„La urma urmei, ținuta mea putea să înșele pe oricine;
mă făcea să arăt ca o persoană voinică, durdulie,
cu un cap mai degrabă mic și chip de băiețandru.”

Dorothy Lawrence se admiră deghizată în soldat
din Primul Război Mondial

Marele mister al Agathe Christie

În dimineața zilei de vineri, 3 decembrie 1926, puțin după ora 21.30, Agatha Christie s-a ridicat din fotoliu și a urcat la etajul casei sale din Berkshire. Și-a sărutat fiica, pe Rosalind, în vârstă de șapte ani, care dormea, și a coborât din nou. Apoi s-a urcat în mașina ei, un Morris Cowley, și a dispărut în noapte. Nimeni nu a mai văzut-o vreme de 11 zile.

Dispariția Agathe Christie a declanșat una dintre cele mai ample operațiuni de căutare a unei persoane. Christie era deja o scriitoare celebră, astfel că s-au mobilizat peste o mie de polițiști și sute de civili. A fost de asemenea prima dată când, pentru căutarea cuiva, s-au utilizat avioane.

William Joynson-Hicks, ministrul britanic de interne, a cerut poliției să-și intensifice eforturile de a o găsi. La acțiune au participat și doi dintre cei mai renumiți autori britanici de

literatură polițistă, Sir Arthur Conan Doyle, părintele lui Sherlock Holmes, și Dorothy L. Sayers, autoarea seriei al cărei protagonist este lordul Peter Wimsey. Autoritățile sperau că, prin cunoștințele lor, ei vor ajuta la găsirea scriitoarei dispărute.

Nu a durat mult și poliția i-a localizat mașina. Automobilul lui Christie a fost găsit abandonat pe o pantă abruptă din Newlands Corner, în apropiere de Guildford. De ea însă, nici urmă. Nu s-au găsit nici semne că ar fi suferit un accident.

Cum cercetările se prelungeau – trecuseră trei zile fără vreun semn de la ea – au început să apară diverse speculații. Presa nu mai prididea, inventând teorii tot mai sinistre despre ce s-ar fi putut întâmpla. Era o poveste perfectă pentru ziarele de scandal, cu toate ingredientele unei intrigi polițiste à la Agatha Christie.

În apropiere de locul în care fusese găsită mașina era un izvor natural, cunoscut drept Iazul Liniștit, unde se zvonea că muriseră doi copii mici. Unii jurnaliști au mers până la a insinua că scriitoarea se încesase deliberat.

Trupul Agathe Christie era însă de negăsit. Cu toate acestea, ipoteza sinuciderii nu stătea în picioare din moment ce viața ei profesională nu avusese nicidecum perspective mai luminoase. Al șaselea ei roman, *Asasinarea lui Roger Ackroyd*, se vindea bine, iar numele ei era deja unul bine-cunoscut.

Unii spuneau că totul nu era decât un șiretlic menit să facă publicitate noii ei cărți. Alții se gândeau la un scenariu mult mai sinistru. Circulau zvonuri că romanciera fusese ucisă de soțul ei, Archie Christie, fost pilot în Primul Război Mondial și fustangiu notoriu, despre care se știa că are o amantă.

Arthur Conan Doyle, mare pasionat de ocultism, a încercat să rezolve misterul cu ajutorul puterilor paranormale. A dus o mânășă a lui Christie la un faimos mediu, în speranța că acesta va oferi unele răspunsuri. Nu s-a întâmplat așa.

Dorothy Sayers a mers la locul dispariției, căutând posibile indicii. Efortul ei s-a dovedit la fel de inutil.

După o săptămână de căutări, știrea făcuse înconjurul lumii. Ajunsesese și pe prima pagină a ziarului *New York Times*.

Agatha Christie a fost găsită abia pe 14 decembrie, la 11 zile de la dispariție, într-un hotel din Harrogate. Deși scriitoarea era vie și nevătămată, împrеjurările descoperirii ei erau atât de stranii, încât, în loc să rezolve misterul, au dat naștere unor noi întrebări. Christie nu a fost în stare să furnizeze nicio informație. Nu își amintea nimic din ce i se întâmplase. A căzut în sarcina poliției să reconstituie tabloul evenimentelor.

Polițiștii au ajuns la concluzia că Agatha Christie părăsise domiciliul și se îndreptase spre Londra, pe drum suferind un accident de mașină. Ulterior, a luat un tren cu destinația Harrogate. Când a ajuns în această stațiune balneară, s-a cazat la hotelul Swan Hydro, actualmente Old Swan, cu foarte puține bagaje și, în mod bizar, sub numele amantei soțului, Theresa Neele.

Harrogate era, în anii 1920, o localitate dintre cele mai cochete, frecventată de tinerii în pas cu moda. Agatha Christie nu a trezit niciun fel de bănuială când a luat parte la baluri, la serate dansante și la petrecerile organizate la Palm Court. În cele din urmă, a fost recunoscută de un angajat al hotelului, un cântăreț la banjo pe nume Bob Tappin, care a anunțat poliția. Polițiștii l-au anunțat pe colonelul Christie, care a venit imediat să-și ia soția acasă. Agatha însă nu se grăbea să plece, făcându-l să aștepte în holul hotelului până s-a schimbat în rochia de seară.

Agatha Christie nu a vorbit niciodată despre cele 11 zile în care a fost de negăsit, iar de-a lungul timpului s-au făcut numeroase speculații în legătură cu ce s-a întâmplat de fapt între 3 și 14 decembrie 1926.

Colonelul Archie Christie a susținut că, în urma accidentului de mașină, Agatha a suferit o pierdere totală de memorie. Biograful Andrew Norman este însă de altă părere, afirmând că e foarte posibil ca romanciera să se fi aflat într-o transă psihogenă – o afecțiune rară, declanșată de o traumă sau o depresie. Norman spune că Agatha Christie a fost victima unui episod de amnezie psihogenă, invocând faptul că scriitoarea adoptase o identitate nouă, pe cea a Theresei Neele, și că nu se putuse recunoaște în fotografiile din ziare. „Cred că avea tendințe sinucigașe”, susține el. „Era într-o stare de spirit deplorabilă, pe care o va descrie mai târziu prin intermediul personajului Celia din romanul autobiografic intitulat *Portret neterminat*.”

Agatha Christie și-a revenit complet și s-a reapucat de scris. Însă nu a mai fost dispusă să tolereze aventurile soțului, de care a divorțat în 1928. Ulterior, ea s-a recăsătorit cu ilustrul arheolog Sir Max Mallowan.

Probabil că nu vom afla niciodată cu exactitate ce s-a petrecut în acele 11 zile. Agatha Christie ne-a lăsat o enigmă pe care nici măcar Hercule Poirot nu ar fi fost în stare să o dezlege.

O ținută mortală

În uniformă lui kaki, împrășcat din cap până în picioare cu noroi, soldatul Denis Smith nu se deosebea cu nimic de miile de camarazi sătui de război. Chipul de băiețandru și părul scurt stârneau puține comentarii din partea celor aflați pe câmpul de luptă. Din Divizia 51 Geniu a Forței Expediționare Britanice, nimeni nu știa că soldatul Smith ascundea o taină extraordinară.

Denis Smith era în realitate Dorothy Lawrence, o tânără care venise pe câmpul de luptă ca să vadă cu ochii ei ce se

Capitolul 9

Când Lenin și-a pierdut creierul

„Expusă în Piccadilly, la nr. 225, aproape de Top of the Hay-Market, de la ora 12 la ora 16, intrarea 2 șilingi de persoană, VENUS A HOTENTOȚILOR, abia sosită din inima Africii, cel mai mare fenomen expus vreodată în țara noastră, al cărui popas în metropolă va fi foarte scurt.”

Anunț publicitar pentru Sarah Baartman, „Venus Hotentotă”, circa 1810

Când Lenin și-a pierdut creierul

Mucegaiul de pe chip îi este șters în mod regulat, iar trupul îi este scăldat din când în când în glicerină ca să nu putrezească. În ciuda celor peste nouă decenii de când este expus, trupul conservat al lui Lenin se află într-o stare excelentă. Acesta pare doar a fi cufundat într-un somn adânc.

Lenin ascunde însă o taină imperceptibilă ochiului omenesc. Înainte să fie îmbălsămat, oamenii de știință sovietici i-au deschis cutia craniană și i-au îndepărtat cu mare grijă creierul ca să-l poată studia la microscop și să afle natura exactă a geniului său.

Această curiozitate științifică a îngrozit-o pe văduva lui Lenin, Nadejda Krupskaia. La moartea soțului său, în 21 ianuarie 1924,

Krupskaia a cerut insistent ca acesta să fie îngropat alături de iubita lui mamă. „Nu ridicăți clădiri sau monumente în numele lui”, a spus ea. Colegii lui Lenin din Biroul Politic s-au opus însă categoric. Mai mult, ei voiau ca trupul lui să devină un monument veșnic închinat revoluției. Feliks Dzerjinski, președintele Comitetului pentru funeraliile lui Lenin, afirma: „Dacă știința ne dă posibilitatea, trupul lui Lenin trebuie conservat.”

Acest lucru ridica o problemă reală. Pe atunci se cunoșteau numeroase tehnici de îmbălsămare în maniera vechilor egipteni, însă niciuna care să garanteze conservarea trăsăturilor chipului. Când distinsul patolog sovietic Aleksei Abrikosov a fost întrebat dacă era cu puțină așa ceva, el a răspuns că, „astăzi, știința nu dispune de astfel de mijloace”. Alții l-au contrazis. Vladimir Vorobiev, profesor de anatomie la Universitatea din Harkov, susținea că „multe elemente anatomice pot fi conservate decenii la rând, ceea ce înseamnă că am putea încerca să facem aceasta unui corp întreg”.

Organul care avea prioritate absolută era creierul lui Lenin. Acesta a fost scos intact din cutia craniană și pus în formaldehidă. Vreme de doi ani, nimeni nu a îndrăznit să se atingă de el. În 1926 însă, neurologul german Oskar Vogt* a fost invitat să descopere secretul așa-zisului geniu al lui Lenin. Profesorul Vogt a înființat la Moscova Institutul Creierului, având drept principal obiect de studiu creierul lui Lenin.

Trupul a fost încredințat profesorului Vorobiev, căruia i-a revenit greaua misiune de a-l feri de descompunere. Profesorul a fost ajutat în munca sa de un alt expert, Boris Zbarski. Amândoi știau foarte bine că un eșec le-ar fi adus moartea.

* Oskar Vogt (1870–1959) este cunoscut, alături de soția lui, Cécile Vogt-Mugnier, pentru studiile cu privire la celulele creierului. A fost interesat mai cu seamă de localizarea în creier a originii geniului (n. tr.).

Sângele lui Lenin, lichidele organice și organele sale interne au fost înlăturate la scurtă vreme după ce i s-a scos creierul, în cadrul procesului inițial de îmbălsămare. (Nici astăzi nu se știe ce s-a întâmplat cu inima lui, care pare să se fi răătăcit.) Odată înlăturate organele interne, cadavrul a fost scufundat și ținut mai multe săptămâni într-o soluție specială, care conținea glicerină și acetat. Petele negre, ca de mucegai, care începuseră să apară pe trup au fost ulterior înlăturate cu acid acetic și peroxid de hidrogen.

Era absolut necesar ca orbitele să rămână intacte, astfel că s-au introdus în ele globi oculari artificiali. Era de asemenea important ca fața să arate cât mai natural cu putință. Iată de ce nu s-a atins nimeni de sprâncenele, mustața și barbișonul lui Lenin. Și organele genitale s-au păstrat *in situ* (deși, evident, nu la vedere).

Cât timp trupul a fost supus acestui îndelungat proces de îmbălsămare, creierul a fost și el studiat în amănunțime. Profesorul Vogt susținuse întotdeauna că există o legătură directă între structura creierului și inteligență. Dacă această presupunere era corectă, nimic nu-l împiedica să identifice originile așa-zisului geniu al lui Lenin.

Profesorul a tăiat mai întâi creierul în patru, fiecare dintre aceste bucăți fiind la rândul ei secționată în 7 500 de feliuțe foarte subțiri, operațiune pentru care a fost nevoie de un aparat special, asemănător celui de feliat șunca. O parte dintre aceste feliuțe au fost colorate în mov și negru pentru a fi studiate la microscop. Celelalte au rămas neatinsse, studierea lor fiind lăsată în seama generațiilor viitoare.

Vogt și echipa lui de cercetători sovietici au petrecut ani la rând studiind feliuțele de creier și încercând să interpreteze descoperirile făcute. Rezultatele acestor analize științifice

au fost în cele din urmă adunate în 14 volume legate în piele verde, pe care era imprimat în relief un singur cuvânt: LENIN. Însă nici rezultatele profesorului german, nici cele ale succesorilor lui nu au fost date publicității niciodată. Abia în 1993 a primit dr. Oleg Adrianov, unul dintre cei mai buni tehnicieni ai Institutului Creierului, îngăduința să publice o lucrare despre creierul lui Lenin.

Existau motive întemeiate pentru ca descoperirile din anii 1920 să nu fie date publicității mai devreme. Creierul lui Lenin ascundea, într-adevăr, o taină, un secret terifiant, pe care conducătorii Uniunii Sovietice hotărâseră să nu-l divulge. Iar secretul era următorul: creierul lui Lenin nu se deosebea cu nimic de al altor oameni. „Creierul e ca un pepene”, spunea dr. Adrianov, „95% din el este lichid.” Cu toate că al lui Lenin avea neuroni piramidali neobișnuit de mari, această trăsătură nu influența cu nimic mecanismul intern de funcționare. „Sincer vorbind, nu cred că [Lenin] a fost un geniu”, adăuga dr. Adrianov.

Ce s-a întâmplat cu restul corpului? Timp de mai mulți ani, rămășițele pământești ale lui Lenin s-au aflat în grija lui Iuri Denisov-Nikolski. Întrebat în privința macabrei lui însărcinări, el a mărturisit că îi tremurau mâinile ori de câte ori atingea cadavrul îmbălsămat. „Nu toți experții ajung să restaureze obiecte de însemnătate istorică, precum tablourile lui Rafael sau Rembrandt. Noi, cei care ne ocupăm de asta, tremurăm. Simt că port pe umeri o mare responsabilitate.”

Boris Elțin a fost prima personalitate politică importantă care a spus că Lenin ar trebui să fie înmormântat. După prăbușirea Uniunii Sovietice, nu se mai cădea ca trupul acestuia să rămână expus. Cu toate acestea, nici el, nici Vladimir Putin, nici vreun alt politician de frunte nu au vrut cu adevărat să ascundă

de lume una dintre cele mai macabre atracții turistice. Așa că Lenin rămâne la locul lui, alb ca marmura, cu zbârcituri și, din când în când, cu puțin mucegai.

Creierul lui însă e păstrat în altă parte, la circa 1,5 km de restul trupului, tăiat în 30 000 de felii subțiri, așezate pe lamele de sticlă. Până astăzi, nimeni nu a propus ca trupul și creierul să fie reunite.

În cușca maimuțelor

Grădina Zoologică din Bronx atrăgea un număr mare de vizitatori ori de câte ori se expuneau în premieră animale recent achiziționate. În trecut, marile atracții fuseseră elefanții și leii. Tigrii se bucuraseră și ei de mulți admiratori. În septembrie 1906 însă, proaspăta achiziție a grădinii zoologice newyorkeze era o ființă infinit mai fascinantă – Ota Benga, un pigmeu din Congo, închis în cușca maimuțelor.

Ota Benga fusese adus la New York de un om de afaceri și misionar american pe nume Samuel Phillips Verner. Acesta fusese în Congo Belgian în 1904 ca să achiziționeze câțiva pigmei pe care să-i prezinte la Expoziția Universală de la St. Louis.

Verner l-a întâlnit prima oară pe Ota Benga în timp ce se afla într-o expediție în adâncurile pădurii ecuatoriale. Americanul l-a obținut în schimbul unei livre de sare și al unui sul de pânză. Ota Benga nu voia să părăsească Africa singur, astfel că și-a convins câțiva prieteni să vină cu el într-o expediție în America de Nord. Această călătorie avea să le schimbe viața.

Ota Benga s-a dovedit a fi o atracție instantanee (dar și controversată) a expoziției universale, fiind expus, împreună cu alți pigmei, în pavilionul de antropologie. Atracția pe care

Capitolul 14

Vai, ce război încântător!

ashladiin dóó ba'ąą náhást'éidi
míł tsosts'idi neeznádiin dízdíıhastá á,

Numărul 59 746 în navaho, complicata limbă a populației amerindiene, utilizată în al Doilea Război Mondial de armata americană în comunicații pe câmpul de luptă

Ultima misiune

Americanul Henry Gunther s-a îngrozit când a ajuns pe câmpul de luptă din nordul Franței, în iarna lui 1917. Tranșeele pline de noroi erau mai sumbre decât se așteptase. Atmosfera de descompunere era apăsătoare.

Gunther fusese repartizat în Regimentul 313, cunoscut și ca Regimentul din Baltimore, cu doar câteva săptămâni mai devreme, ca sergent de intendență însărcinat cu asigurarea îmbrăcăminte necesare soldaților. Acum, privind lung la clădirile dărăpănate și copacii distruși, era copleșit de o profundă tristețe. Nu dorea cu niciun chip să lupte într-un război care avea loc la mii de kilometri distanță de țara natală, într-o lume complet diferită de cea din Baltimore, unde lucrase ca simplu contabil la bancă. Apăsător de dorul de casă și deprimat, Gunther

i-a scris unui prieten, plângându-se de „împrejurările nefericite” în care se găsea și spunându-i să facă orice îi va sta în putere ca să nu fie recrutat.

Din nefericire pentru el, scrisoarea a fost citită de un cenzor al armatei. Acesta a fost îngrozit de sentimentele sale defetiste și l-a raportat pe Gunther superiorilor. Nu încăpea îndoială că urma să fie pedepsit pentru lipsa lui de patriotism, însă pedeapsa avea să-i producă o traumă psihică profundă – a trecut din gradul de sergent în cel de soldat, spre rușinea lui și a întregii familii.

„Și-a făcut mult sânge rău din cauza acestei retrogradări și a ajuns să fie obsedat de ideea de a se revanșa în fața ofițerilor și a celorlalți soldați”, scria James M. Cain, corespondent de război la *Baltimore Sun*. „Credea că era bănuțit de sentimente progermane, ceea ce îl îngrijora. Regimentul a intrat în luptă după câteva zile de la retrogradarea lui și, încă de la început, [Gunther] a demonstrat o neobișnuită dorință de a se expune la tot soiul de pericole.”

Pe Gunther îl preocupa cel mai mult cum să se „revanșeze” pentru închipuita lipsă de patriotism. Războiul se apropia cu pași repezi de sfârșit. Circulau deja zvonuri că armata germană era pe punctul de a capitula. În zorii zilei de 11 noiembrie 1918, Gunther a știut că trebuia să facă repede ceva.

La fel ca majoritatea tovarășilor săi de arme, în dimineața aceea friguroasă, Gunther nu știa nimic despre armistițiul semnat la ora 5.20, într-un vagon de tren, undeva, la nord de Paris. Odată încheiat Primul Război Mondial, reprezentanților britanici, francezi și germani care semnaseră documentul nu le mai rămânea decât să înștiințeze trupele de pe front. Ceea ce nu era tocmai ușor, căci multe batalioane întrebunțau mijloace

de comunicare vechi și inadecvate, iar altele, și mai multe, erau total izolate de centrele lor de comandă. Generalii și-au dat seama că va mai dura până vor afla toți, așa încât au stabilit ca armistițiul să nu intre în vigoare înainte de ora 11.

Henry Gunther și amicii lui au aflat de acesta la 10.30. Cel mai înțelept ar fi fost să stea cumiți încă o jumătate de oră, până ce avea să fie declarată în mod oficial pacea. În schimb, ei și-au continuat marșul către Chaumont-devant-Damvillers, un sat din apropiere de Metz, la periferia căruia au ajuns cu puțin înainte de ora 11.

Drumul de țară era însă blocat de două cuiburi de mitralieră inamice. Cu toate că aveau ordin să deschidă focul, germanii au tras în aer ca să nu mai facă victime. Camarazii lui Gunther au fost impresionați de fapta dușmanilor, care era limpede că știau de armistițiu. Gunther a văzut însă altfel lucrurile.

Dându-și seama că mai avea doar câteva minute la dispoziție pentru a săvârși un act de eroism, și-a exprimat indignarea cu privire la faptul că dușmanul trăsese. În pofida ordinelor primite de la sergentul Ernest Powell (care îi era și bun prieten), s-a lansat într-un dramatic atac prin ceața deasă în direcția mitralierelor germane. Potrivit reporterului James M. Cain, „era animat de dorința fierbinte de a arăta, chiar și în ultima clipă, că era curajos și american sută-n sută”.

Germanii s-au îngrozit văzându-și poziția atacată de un soldat solitar. „I-au făcut semne cu mâinile și i-au strigat, într-o engleză stâlcită, să se întoarcă fiindcă războiul se terminase. El nu le-a dat nicio atenție, continuând să tragă, din când în când, din mers.”

Când s-au convins că americanul era hotărât să-și continue atacul de unul singur, germanii n-au mai avut de ales și au

îndreptat mitraliera spre el. Gunther a căzut la datorie la ora 10.59, fiind recunoscut în mod oficial drept ultimul soldat ucis în Primul Război Mondial. „Aproape imediat după ce a căzut, tirul de mitralieră a încetat și s-a lăsat o liniște înfiorătoare”, se consemna în documentele diviziei sale.

În cele din urmă, armata l-a trecut înapoi în gradul de sergent și i-a acordat post-mortem două medalii pentru vitejie. Henry Gunther a încheiat războiul ca ultima lui victimă, dar și ca ultimul erou al acestuia.

Până în iad și înapoi

Audie Murphy era prea scund, prea slab și prea tânăr ca să lupte în al Doilea Război Mondial. Cel puțin asta fusese opinia armatei SUA în decembrie 1941, când a încercat să se înroleze. Tânărul a fost respins nu doar fiindcă nu împlinise vârsta necesară – avea numai 16 ani și jumătate – ci și din pricina constituției lui fragile.

Anul următor, Murphy a încercat încă o dată să se înroleze, dar nu a fost acceptat nici de data aceasta. Nu l-au primit nici la infanterie, nici la infanteria marină, nici în trupele aeropurtate și nici la marină.

După multe insistențe, a reușit totuși să intre în armată. A fost trimis să facă instrucția în Texas, prilej cu care s-a dovedit necorespunzător din toate punctele de vedere, confirmând astfel deciziile luate anterior de armată în privința lui. În timpul unei ședințe de instrucție, a leșinat din cauza extenuării. Comandantul companiei lui a fost atât de alarmat, încât a încercat să-l transfere la o școală de bucătari a armatei. Murphy era însă hotărât să le dovedească scepticilor că se înșelau în privința lui și avea să facă asta în stil mare.

Un prim indiciu cu privire la curajul său a apărut în septembrie 1943, pe frontul italian, când echipa lui de recunoaștere a fost atacată prin surprindere de mitraliorii germani. Murphy a tras și el, omorându-i pe toți cei cinci soldați dușmani. Datorită surprinzătorului său act de eroism, a fost înaintat la gradul de sergent.

Murphy a continuat să lupte, atât în Italia, cât și în Franța, începând să dea dovadă de o hotărâre nesăbuită de a învinge cu orice preț. Se dovedea foarte eficient mai cu seamă atunci când conducea grupuri mici de soldați împotriva unor forțe inamice superioare.

După ce au participat la Operațiunea Dragonul, desfășurată în sudul Franței, Murphy și oamenii lui au fost transferați în Alsacia, unde lupta dintre Aliați și unitățile de elită ale armatei germane era în toi. Plutonul lui a fost atacat în timp ce trecea printr-o vie. Murphy a reușit să captureze singur una dintre mitralierele cu care germanii trăgeau în ei și s-o întoarcă împotriva acestora, ucigându-i sau rănindu-i. Curajul extraordinar i-a adus Crucea pentru Serviciu Deosebit.

La puțină vreme după aceea, prietenul său cel mai bun a fost omorât de un grup de soldați germani care s-au prefăcut că se predau. Murphy, dezgustat peste măsură de acest șiretlic, s-a năpustit asupra lor, ucigând șase, rănind doi și capturând unsprezece dintre ei.

După șapte săptămâni de lupte crâncene, divizia lui Murphy a pierdut 4 500 de oameni. Murphy era mereu în prima linie. A primit două stele de argint pentru eroism, a fost înaintat la gradul de sublocotenent și i s-a încredințat comanda unui pluton. Se dovedise unul dintre cei mai viteji soldați de pe frontul din Alsacia. Cu toate acestea, momentul lui de glorie nu sosise încă.

În ianuarie 1945, el și oamenii lui au fost mutați în pădurile de lângă Holtzwihr, un teritoriu vital din punct de vedere strategic, ocupat de puțină vreme de trupele aliate. Importanța lui era la fel de mare pentru germani, care erau hotărâți să-l recucerească.

Neobișnuitele calități de lider ale lui Murphy produsesea de mult o impresie atât de puternică asupra superiorilor, încât aceștia l-au făcut comandant de companie. Datoria lui era să împiedice înaintarea inamicului.

La 26 ianuarie, compania lui a intrat în luptă împotriva inamicului. Era foarte frig (-10°C), vântul bătea ca la poli, iar zăpada avea jumătate de metru. Soldații au luptat cu tenacitate și curaj, dar tirul cumplit al dușmanului i-a împușinat constant, până ce, din 128, au mai rămas doar 19.

Murphy și-a dat seama că nu mai puteau să reziste mult și le-a ordonat să se retragă în pădure. El însă nu avea nicio intenție să-i urmeze. S-a cățarat pe un vânător de tancuri ars și, din acea poziție, a dirijat tirul artileriei americane ce venea din spate. „Tare îmi mai plăcea artileria aia”, își amintea el mai târziu. „Îi vedeam pe friți cum dispăreau în norii de fum și zăpadă, îi auzeam țipând și strigând, dar tot veneau în valuri, de parcă nimic nu-i putea opri.”

Germanii au continuat să avanseze încet, în ciuda bombardamentului, și, nu peste multă vreme, erau la numai 50 m de ascunzătoarea lui Murphy. Când comandamentul batalionului i-a cerut să transmită coordonatele poziției inamicului, el a răspuns: „Dacă mai stați nițel pe fir, vi-l dau la telefon pe unul dintre ticăloșii ăștia.”

Murphy a continuat să-i împroaște cu gloanțe pe cei care înaintau, doborând cu o singură rafală prelungită în jur de 50 de soldați germani. La un moment dat, a zărit cu coada

ochiului un grup care se ascundea într-un șanț din apropiere. „Am apăsat pe trăgaci și am îndreptat încet arma în direcția lor – cadavrele s-au prăbușit claie peste grămadă.” Nu s-a oprit decât atunci când a pierdut legătura cu comandamentul din cauza artileriei inamice.

Deși grav rănit, Murphy și-a condus oamenii timp de încă două zile, până ce zona din jurul localității Holtzwihr și al Canalului Colmar a fost curățată de inamic. A fost o faptă de vitejie cu totul ieșită din comun, mai ales în condițiile în care el fusese respins de două ori de la recrutare pe motiv că era prea plăpând ca să lupte.

La 2 iunie 1945, Audie Murphy a primit Medalia de Onoare, cea mai înaltă distincție a Statelor Unite ale Americii. Era apogeul unei cariere militare care, până la final, i-a mai adus 32 de medalii, panglici, citări și insigne. Ulterior, Murphy a ajuns vedetă la Hollywood, jucând în filmul *To Hell and Back*, inspirat din cele trăite de el pe front. Viața i-a fost curmată însă în mod tragic în 1971, când, la numai 46 de ani, a murit într-un accident de avion.

Întrebat ce l-a determinat să lupte de unul singur împotriva unei întregi companii germane de infanterie, el a răspuns: „Îmi omorau prietenii.”

Să vorbim păsărește

Seizo Arisue, un spărgător japonez de coduri, avea toate motivele să fie mulțumit de el însuși. Împreună cu echipa lui, reușise să decodeze transmisiunile secrete ale înaltului comandament american. Multe dintre mesajele descifrate de ei se refereau la dispunerea trupelor inamice, înțelegerea lor oferindu-le japonezilor un însemnat avantaj pe câmpul de luptă.